This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

Stjernstedt, M.

Polens rätt.

DK415
S862

STANFORD LIBRARIES
Hoover War Library
Exchange Account

(illegible)

POLENS RÄTT

AV

MARIKA STJERNSTEDT

STOCKHOLM · SVENSKA ANDELSFÖRLAGET

PRIS 75 ÖRE

K4.15
.862
Exchange Preussische Staats bibliothek

POLENS RÄTT

Här föreliggande skrift utgör en bearbetning av författarinnans anförande vid mötet för Polen och Lithauen, Stockholms Auditorium i nov. 1916. I dess helhet har föredraget hållits i Göteborg och Örebro, julveckan 1916.

POLENS RÄTT

AV

MARIKA STJERNSTEDT

STOCKHOLM
SVENSKA ANDELSFÖRLAGET

5862

24131

Copyright by Svenska Andelsförlaget, Stockholm. 1917.

STOCKHOLM
TRYCKERI A.-B. THULE
1917

Det är sällsamt och hemskt att veta, att för ett av Europas folk stod ett blivande världskrig, likt det nuvarande, nästan som ett önskemål.

Inte så att det folket skulle vara särskilt stridslystet eller att det hoppades på att ett krig skulle spela det någon ny och utomordentlig storhet i händerna. Inte ens i Tyskland — krigskultens och krigskulturens hemvist — bar väl själva folket på dylika önskningar. Det är normalt för ett civiliserat nutidsfolk att vilja leva under fredens hägn, och det folk jag talar om, och inom vilket det hemska hoppet om ett världskrig bodde, var lika normalt som något annat, ja, kanske i grunden särskilt litet aggressivt till sin natur.

Men det var sedan mer än ett och ett kvarts sekel söndrat under tre olika och främmande härskares hårda välde, och vad det väntade av en katastrof, som givetvis skulle komma att skaka Europa i alla dess fogar, var endast — befrielse.

Folket var det polska, och det hade aldrig under prövningens ändlösa år upphört, att av en framtid, som dock generation efter generation gäckat det, begära ny nationell enhet och självständighet.

Det begärde därmed sin solklara rätt, och om det var berett på ett krigs alla lidanden, fogade till alla dem det redan genomgått, så visar detta oss mer än

något annat hur levande, hur hänsynslöst, hur brinnande medvetandet om denna rätt alltjämt besjälade det folket.

Det allmänna medvetandet har hos oss alltför länge, alltför tanklöst, utan vidare accepterat Polens icke-existerande, och det har därigenom omedvetet givit, giver därmed dagligen sin sanktion åt det avskyvärda brott, som en gång begicks i öppen dag, när en levande statskropp mördades och styckades mellan ogärningsmännen — ett brott, som, låt mig genast påpeka det för att undvika varje missförstånd, i n g a l u n d a sonats genom den s k e n s j ä l v s t ä n d i g h e t Tyskland nyligen — som vi alla veta — förlänat en l i t e n d e l av det forna geografiska och etnografiska Polen. Att Tyskland, i stort behov av nya arméer som det är, icke drevs av oegennyttiga motiv eller av ömhet för nationalitetsprincipen, tror jag inte man behöver vara någon skeptiker för att inse! Men väl är dessutom att märka, att i dess nya "Polen" i c k e inbegripits de t y s k p o l s k a provinserna. Dessa förbli helt enkelt nominellt "tyska", och deras polska befolkning "tysk", alldeles som före 1914. Eller värre. Ty därigenom riktas ju ett öppet slag i ansiktet åt de polska e n h e t s s t r ä v a n d e n a, om vilka Tyskland naturligtvis är medvetet. Genom den nya statens bildning bringas alltså endast söndringen in i en ny fas.

Emellertid hade det allmänna medvetandet, som sagt, här som överallt under föregående sekel småningom vant sig vid det historiska faktum, att Polen strukits ut från de självständiga staternas förteckning och detta ända därhän, att de flesta slutligen

knappast mer ansågo det nödvändigt fråga efter vad saken gällt, v e m ödet drabbade, eller v a d detta Polen då egentligen varit för något.

En polsk dam, som vistats i Sverge de senaste åren, har berättat mig hur svenskar frågat henne:

— Men vad tala ni egentligen för språk? Tyska kanske?

Eller: — Vad ä r polacker egentligen för något? Är det en rysk sekt?

Det var personer ur bildade klasser, som frågat, försäkrade hon, och så stor var alltså deras okunnighet, att de inte visste, att polskan var ett redan långt före vårt eget fullt utbildat skriftspråk, och att den polska odlingen skänkt världslitteraturen några av dess vackraste namn.

Världskriget har brutalt ryckt oss ut ur den försoffning utåt, vi lagt oss tillrätta i — jag skulle vilja kalla den en d e n v i d s t r ä c k t a r e r ä t t s k ä n s l a n s försoffning. Gammalt ont har plötsligt kommit i dagen igen, problem, vilka av många helst skulle ansetts utagerade och absolut ointressanta, ha åter blivit högst aktuella — och mången av oss, det är då åtminstone ett glädjande tidens tecken, börjar känna det som om han inte bara hade lov att fråga sig själv: Angår detta mig? Angå t. ex. Polens affärer mig? — utan även ha lov att besvara frågan jakande.

Detta innebär ett steg framåt från den nyss — och dock så längesedan, känns det inte så? — genomlevda period, då den enskilde bara tyckte sig behöva lyssna till samvetets eller känslans maningar inom en helt liten sfär. Och det är just genom detta steg framåt vi

börja bli världsmedborgare, inte bara små provinsiella lokalpatrioter, för vilka världen må rasa samman, bara frågan för dagen i deras Kråkvinkel blir tillbörligt avgjord. De bästa bland dem, som nu leva med i tiden, börja allt starkare känna sin plikt att vara med och avgöra också världens frågor, om inte annat — och det är vackert så — genom att vara med och skapa den hela världens opinion, som småningom skall komma vågskålen att överallt väga tyngst för rätten och rimligheten.

Genom att nu, här, för en kort stund, rikta vår uppmärksamhet på Polen och dess historia, samt denna historias lärdomar, kunna vi kanske känna det som om vi sonade en smula av vad vår och andras tidigare likgiltighet förbrutit — och kunna kanske också därigenom i någon mån bereda oss för att taga ställning i frågan om den polska framtidens tecknande.

Jag skall försöka fatta mig så kort som möjligt. Ämnet är stort.

*

På 900-talet — jag måste börja någorlunda från början — bestod hela den slaviska världen av en samling småstater, av vilka de flesta voro fullkomligt barbariska och samtliga ännu hedniska. Kristendomen, vår nutidscivilisations store grundläggare, infördes först bland dem alla i den grupp av dem, som ungefär samtidigt samlats till enhet under namn av storhertigdömet Polen. Detta skedde 966. Och år 1000 blir Polen konungarike samt intar i medio av 1000-talet, sedan dess förste krönte konung, Bole-

slaw, utvidgat sina områden genom segerrika krig, rangen av stormakt.

Denna Polens första storhetsperiod räcker ett hundratal år. Men då konungarna börja begå samma misstag, som vi känna också från vår egen historia, att dela upp riket mellan sina söner — det var f. ö. då bruket överallt i Europa — inträder en försämring, det blir en lång period av fejder mellan småkonungar, och detta sakernas tillstånd räcker i stort sett ända in i början av 1300-talet. Då lyckas Wladislaw II äntligen åter samla konungariket i en hand och för oss därmed fram till danandet av Polens andra och bärkraftigare period som storstat. Detta Wladislaws verk når sin fulländning med hans son, Kazimir den Store, 1333—1370.

Här måste jag nu nämna några ord om Lithauen.

Hertigdömet Lithauen, Polens närmaste granne, stod då, på 1300-talet, Polen väsentligt efter i civilisation. Det var ännu hedniskt och ett folk, som framför allt idkade kriget som sysselsättning. Lithauen hade under en ständig rad fejder med övriga slaviska (ryska) småstater småningom vuxit upp till en viss maktställning, och dess grannskap blev ett allt mer kännbart oroselement för Polen med dettas nu snabbt uppspirande kultur. Å andra sidan hade de två närbesläktade folken ett stort gemensamt intresse i nödvändigheten att hålla tartarerna — då Östeuropas behärskare och plågoris — stången. Kazimir den Store tog nu första steget till närmande Polen och Lithauen emellan genom att äkta den lithauiske furstens dotter och därmed bringa lugn i de ömsesidiga förhållandena.

Under Kazimirs regering når också Polen en hög grad av inre utveckling och blomstring. Det blir ordning i landets inre. Skolor grundas i stor utsträckning. År 1347 stadfästes Polens första stora lagcodex. Det första polska universitetet inviges, i Krakau 1364. Det kan i detta samband vara intressant erinra om, att det första svenska universitetet, i Uppsala, grundades först över hundra år senare, nämligen 1477. Ser man detta mot bakgrunden av kristendomens och därmed det latinska andliga inflytandets införande i Polen, som förut nämnt 966, samt jämför med dess införande i Sverge redan (med Ansgar) på 800-talet, blir kulturutvecklingens snabba och starka uppväxt i Polen ännu mera skönjbar. Härtill kan antecknas, att universitetet i Prag endast var obetydligt äldre än det i Krakau; universiteten i Wien och i Heidelberg däremot tillkomna först 1365 och 1388.

Det vill verkligen synas, som om det polska folket alltifrån tidigaste historiska stadier varit i anmärkningsvärd grad villigt i sig upptaga de civilisationsformer, som stodo till buds. Den polska kulturen utvecklas från och med Kazimir den Store på alla områden. På 1400-talet äger Polen redan framstående historici och poeter, bland dem skalden Janicki, vars diktning belönades och hederskröntes av påven. En högre utmärkelse kunde den tiden ej nås.

Janicki, liksom allt vad då lärt var i Europa, begagnade sig av latinet som uttrycksmedel. Först med 1500-talet blir polskan färdig som kulturspråk och mogen för litterärt bruk. Men redan med Janicki och hans samtid kan man säga, att Polen står i nivå

med det övriga bildade Europa. I fråga om seder, vett och sällskaplig odling har det alltmer närmat sig de västeuropeiska idealen. Det synes mig likna en ensam, ädel och sällsynt blomma, vars knopp brister ut och framvecklar sina första blad i vildmarken. Ty dess närmaste grannar stå det ännu långt efter i fråga om all upplysning och odling.

Jag nämnde nyss, att Lithauen ännu på 1300-talet var hedniskt. Äran av dess kristnande och därmed dess indragande i den allmänna civilisationen tillkommer nu den stora polska nationalfiguren drottning Hedvig.

Då Kazimir den store dött utan söner, övergick den polska tronen till hans systerson, en ungersk furste av den franska Anjou-släkten, far till nyssnämnda Hedvig.

Hedvig hade — som tidens sed bjöd — redan i sin späda barndom förlovats med en sin släkting, Wilhelm av Österrike. De unga tu uppfostrades tillsammans och innerlig kärlek säges ha vuxit upp i deras hjärtan. När emellertid Hedvig — eller Jadwiga — efter sin fars död kom till Polen och där utropades till drottning, begärdes hennes hand av Jagello, furste av Lithauen, vilken hört talas om hennes skönhet och behag. Äktade hon honom, lovade Jagello, att han och hela hans folk skulle låta kristna sig, och Hedvig uppoffrade då för högre syften sin ungdomskärlek. Hon och hennes man gjorde sedan flerfaldiga färder till det inre av Lithauen, överallt predikande, döpande, enande.

Genom deras förbund uppgingo Polen och Lithauen i en sorts vänskaplig federation. Men år 1413 under-

tecknades sedan i Horodlo av de bägge nationernas högste representanter på godvillighetens väg en union, som definitivt sammansmälte de båda länderna, dock lämnande åt vartdera fullkomlig administrativ självständighet.

Det torde vara värt att lägga märke till avslutandet utan ringaste blodsutgjutelse av en dylik traktat i början av 1400-talet, i ett Europa, för vars tänkande erövringskrigets berättigande icke ens uppgått som problem. Det vittnar om en betydlig grad av statlig kultur och om ett anmärkningsvärt moget rättsmedvetande, t. o. m. efter våra begrepp sett, att en dylik statsunion då accepterades som naturlig och respektingivande, samt — vad mera är — att den också respekterades, och att den höll. Det tyckes mig symtomatiskt för en vidsynthet hos de båda nationerna i fråga, som var ganska enastående för tidevarvet, och även symtomatiskt för en ridderlighet i folkkaraktären, som möjligen ger oss själva nyckeln till Polens framtida obrytbarhet, när det gällt dess rätt, dess tro.

Polens och Lithauens förbund beseglas emellertid mindre oblodigt utåt, nämligen genom den gemensamma segern vid Tannenberg (1410) över de rovlystna tyska korsriddarne, en orden, ursprungligen bildad för att vinna de hedniska folken i nuvarande Ostpreussen till kristendomen, men som urartat till verkliga rövarband, spridande omkring sig brand och fasa. På deras laglösa framfart in i polska landsändar sattes nu efter sekler av kamp ett slut, beseglat 1466, och så stå Polen-Lithauen då för

första gången hand i hand som skyddsvakt mot germanska erövringstendenser österut.

Denna roll av skyddsvakt, av civilisationens mur och värn, karaktäriserar för övrigt hela Polens historia, och det snart sagt åt alla håll — en ingalunda bekväm uppgift.*

14- och 1500-talen uppfyllas nämligen i högsta grad av fejder med turkarna, vilka trängt långt in i Europa, krossat det på 1300-talet mäktiga och blomstrande Serbien, samt nu hotade Ungern, ja, hela Mellan-Europa. Här blir sålunda fråga om strider genom ett par sekler och som först definitivt sluta med det stora slaget vid Wien 1683 — ett märkligt årtal — då man kan säga, att turkens välde äntligen blev brutet i vår världsdel. Betänker man vad Turkiet lyckades genomföra i Serbien, nämligen den där då rådande, avgjort betydande kulturens fullständiga utdöende, hela landets ödeläggande, stora och livskraftiga släkters försvinnande — den serbiska adeln t. ex. utplånades totalt — en katastrof, efter vilken den tappra serbiska nationen först i och med 1800-talet på allvar kunnat börja resa sig, fattar man

* Jag använder mig nu och i det följande av den enda beteckningen *Polen* för den polsk-lithauiska enheten, ty sådan var benämningen utåt, och Lithauen poloniserades under hand alltmer genom den högre kulturens naturliga överhandtagande. Polen har haft många stora män eller skalder av lithauiskt ursprung, bland andra t. ex. den berömde diktaren *Mickiewicz*, som skrev på polska och kallade sig själv polack. Under 1800-talets senare hälvt har dock en lithauiskt nationell rörelse uppstått, om vars verkliga livskraft jag ej här kan yttra mig.

Förf.

den oerhörda betydelsen av Polens insats som begreppet Europas försvarare här.*

Den store franske historikern Michelet skriver också: "Medan det sysslolösa Europa drev sällskapsliv och förlorade sig i subtiliteter, beskyddade dessa heroiska vaktare det med sina lansar. För att kvinnorna i Frankrike och Tyskland i frid skulle få spinna på sitt lin och männen på sin dogmatik, vakade polackerna med svärdet i hand, två steg från barbarerna, tillbringande hela sitt liv på post."

Men det gällde inte bara för Polen självt, de fruktansvärda turkarna. Också Ryssland, som äntligen skakat av sig tartaroket, började nu röra på sig. Från ett fullständigt primitivt stadium, hade det småningom konstituterat sig som enhetlig stat med Moskwa som huvudsäte — ett verk, vilket, det veta vi, skulle fullbordas av tsar Peter den Store. Det är detta uppstigande Ryssland, ännu asiatiskt präglat, som jämte Turkiet är, och efter detta än mer kommer att bli Polens värsta fiende, samt en av dess slutliga besegrare.

Polens historia ter sig för oss sålunda i stort sett, som historien om oavbrutna yttre fejder. Landet ligger utan naturligt skyddande gränser såsom bergs-

* Jag skulle här, i förbigående, gärna vilja påpeka hur även Serbiens tidigare historia och bittra öden genom seklerna äro värda att av oss närmare studeras och begrundas. För dess fulla återupprättande och dess ernående av möjligheten att fritt utveckla sig ekonomiskt och kulturellt, att åter upptaga det för flera hundra år sedan så brutalt avslitna sambandet med en egenartad odling, kan ingen vän av nationell rätt stå likgiltig.
Förf.

kedjor eller stora hav, och det kan sägas praktiskt taget aldrig ha fått vara fritt för fienders angrepp.

Underbart framstår då det sätt, på vilket detta så prövade folk lyckades hålla den inre odlingen i helgd och ära. Ehuru Polen ständigt fört vapen utåt, förefaller det som om dess innersta ideal likväl alltid varit av fredligt upphöjd art. År 1400 hade det nyssnämnda Krakau-universitetet ombildats efter mönster av det berömda Sorbonne i Paris och blir ett verkligt bildningens centrum, besökt även av västerlänningar, och varifrån en mångfald lärde utgått, bland andra det odödliga snillet Kopernicus. Hela 1500-talet är i Polen en vitterhetens guldålder, f. ö. sammanfallande med den stora europeiska renässansen, i vilken alltså det högststående av de slaviska folken, det polska, äger sin del. Med de ledande intelligenserna och konstnärerna överallt står Polen under denna tid i livlig förbindelse, medan dess eget inflytande i sin tur väckande sträcker sig ut över Ryssland, vilket först senare skulle komma att söka sig germanska lärare.

En stark kärlek till f r i h e t s b e g r e p p e t, denna äkta broder till all djup civilisation, har också tidigt genomsyrat Polen. Redan på 1400-talet har det riksdag, ett tvåkammarsparlament, sammansatt av en senat av världsliga och kyrkliga dignitärer och av en deputeradeförsamling med ombud från landskretsarna. Och anno 1433 bestämmes att ingen medborgare kan träda i häkte förrän domstol fällt utslag, såvida han ej gripes på bar gärning — ett dekret alltså, som utkommer över 200 år före den berömda h a b e a s - c o r p u s-akten i England, ge-

nom vilken även ledes, som bekant, den individuella friheten försäkrades medborgaren.

Jag påminner också här om att Polen — detta skedde under Kazimir den Store — var det första och ännu länge det enda land, som öppnade sina portar för förskingringens olyckliga folk j u d a r n a och inom sina landamären gav dem hemortsrätt. Hos oss skedde det först på 1700-talet, dock med avsevärda inskränkningar. I det gamla Polen uppstod också en verklig judearistokrati, där bildning och upplysta seder blevo tradition. Några av Europas nu förnämsta judesläkter lära leda sitt ursprung därifrån.

I och med Polens olyckor och underkuvande blev naturligtvis också sedan judarnas ställning alltmer prekär — i Ryssland över huvud är den, som bekant, fruktansvärt pressad — och frågan om det bara i ryska Polen till flera miljoner uppgående fattiga judefolkets framtida orientering hör till dem, som tvivelsutan komma att tarva en grundlig utredning, när Europas makter en gång åter samlas till rådslag. Dess öde är ännu oavgjort, lika väl som Polens eget.*

* Jag har i pressen sett uppgifter om, att i det av Tyskland nu rekonstruerade Polen skulle polackerna visat tendenser till att behandla judarna föga lojalt. Oavsett det ofta osäkra i pressuppgifter utifrån i dessa dagar, kan man säga sig, att väl knappast någon lär tro Polens historiska öde vara definitivt fastslaget i och med *status quo*. Tyskland har hängivit sig åt illusionen att det redan var ensambestämmande segerherre, men ännu fattas den avgörande sanktionen och ännu kan mycket förändras — och torde väl mycket komma att förändras. Det polska problemet står faktiskt alltjämt olöst. Un-

Det var emellertid inte bara judarna, som fritt fingo tillträde till det forna Polen. På samma sätt gav detta frihet åt alla trosbekännelser. Reformationstidevarvet, vilket överallt, i Frankrike, i England, i Tyskland — tänk på 30-åriga kriget — förmörkades av så grymma och blodiga strider, passerade i Polen utan någon sekts förföljande, och att katolicismen där förblev härskande, bör sannolikt främst tillskrivas dess utomordentliga predikare, t. ex. en Peter Skarga, kallad Polens Bossuet efter den store franske kyrklige vältalaren.

Det polska folket, till sin natur generöst — en polack är gärna gästfri och givmild, ofta t. o. m. slösaktig — det har inte förstått att göra sitt eget allenarådande till religion, det har aldrig insett önskvärdheten att förinta andra för att själv få breda ut sig på ruiner...

Nu är det sant och bör framhållas, att när man talar om det p o l s k a f o l k e t från de tider här är frågan om, blir detta i viss mån vilseledande. De som ge nationen dess prägel är a d e l n. Men med den polska adeln råder den egendomligheten, att den utgjorde ända upp till en 8:del eller omkring 12 proc. — detta under 1700-talet — av hela befolkningen.

---

der dessa förhållanden kan statsordningen i det nya s. k. Polen knappast fungera normalt. Tillfälliga intressen, förskjutningar för dagen avgöra den ena eller andra administrativa kombinationen. Man törs knappt hoppas ens, att rätta personer, annat än rent undantagsvis, kommit på rätta platsen. Allt är här improvisation och — provisorium. Må vi hoppas och tro, att den dag Polen återfår sin verkliga och etnografiska enhet, det också skall återupptaga sina forna bästa traditioner.

Förf.

Denna adel, ursprungligen krigande och jordbrukande, hade redan i slutet av 1800-talet erhållit så utomordentliga privilegier, att den faktiskt utgjorde en stat i staten, sammansatt delvis av höga och förnäma herrar, men också av enkla odalmän, som själva brukade sin teg. Det fanns sålunda hela byar utan en enda innevånare, som icke var adelsman. En polsk författare, S. Drogoslaw, påpekar i en historisk översikt i tidskriften L'Aigle blanc (Den vita örnen), därifrån jag hämtat ett stort antal uppgifter, att "till och med i England, konstitutionalismens hemland, endast 2 proc. av befolkningen före Reform-billen av 1832 åtnjöt full politisk bestämmanderätt. Hundra år tidigare var denna siffra i Polen sex gånger större."

Säkert är, att under epoker, då ju våra nutida demokratiska ideal inte ens äro födda och hela Europa ligger under feodalvälde, har denna polska demokratiska anda — låt vara företrädd endast av en kast, men en stor och viktig kast — ett anmärkningsvärt grundläggande värde. Det är nödvändigt att stanna vid detta för att förstå den roll och uppgift Polen och polacker fyllt ända in i sena tider i alla rörelser, som haft med frihetsbegreppet, med mänskliga rättigheter att göra. Ty ingen nation kunde komma att bittrare känna övervåldets och förtryckets förhatlighet, än den, djupt sett, så frisinnade polska.

En engelsk författare, Dover Wilson, skriver t. ex. att "i alla kontinentens republikanska rörelser ha polacker spelat en ledande roll. De funnos vid oroligheterna i Sachsen 1848, på Berlin-barrikaderna, i

kampen för republik i Baden, i frihetskrigen i Italien och Ungern, i den engelska Chartiströrelsen och i den franska kommunen. Utan hem och utan fruktan, förfarna i krig och hänsynslösa genom sina olyckor, hava de varit en del av nerven i all revolution".

*

Men dessa reflexioner föra mig kanske alltför långt från den skissering av Polens historia som avsågs.

Vi ha under 14- och 1500-talen sett Polen stort, mäktigt och högt lysande bland stater och få nu börja närma oss perioden för dess alltmer överväldigande olyckor och svårigheter.

Efter Jagellonska släktens utdöende hade de förenade rikena förklarats för r e p u b l i k — 1572. Riksdagen konstitueras om i en enda kammare och statsöverhuvudet blir en vald konung.

"Denna oligarkiska republik med valkonung", skriver den nyss citerade engelske författaren, "var genom sin blotta existens en förolämpning mot de legitimistiska och ärftliga monarkiernas ideal" — då rådande i det övriga Europa. Polen framstod m. a. ord som representant — om jag törs använda en så modern term — för en rentav outhärdlig r a d i k a l i s m, för vilken man gärna sett att man kunnat sätta p; alldeles som en gång senare revolutionens Frankrike skulle framstå gentemot konservativa och feodala åskådningar i Europa.

1600-talet blir i sin helhet för Polen en fruktansvärd epok och kallas också i dess historia p ó t o p eller "Syndafloden", om vilken Skriften säger att

"Så fick tå vatnet öfwermagt, och wäxte så mäkta på jorden, at alla höga berg under hela himmelen wordo öfwertäckte"; och

"Alt thet som en lefwande ände hade på thet torra, thet blef dödt."

Polen slogs under den tiden med Turkiet, Ungern, Ryssland och — Sverge. Under vår Karl X Gustavs polska krig var så gott som hela Polens territorium besatt av fienden, som skövlade och ödelade. Från alla håll störtade flodens vågor samman över Polen. Och när det äntligen med uppbjudande av sina yttersta krafter lyckades göra sig fritt, låg det blödande, på alla områden försvagat, ekonomiskt ruinerat, samt blev härigenom ett alltför lätt byte för olika, sins emellan rivaliserande utländska inflytanden, i vilkas taktik naturligtvis ingick att söndra nationen så mycket som möjligt.

Frankrike och Österrike kämpa under 1700-talet om det inrikespolitiska inflytandet i Polen, medan Ryssland och det numera också till europeisk makt uppväxande Preussen så att säga ligga på lur för att kunna kasta sig över ett åtråvärt byte, när timman slår.

Under konungarna av sachsiska ätten blev Polens inre tillstånd endast allt värre, politiskt sett. Dessa tyska regenter fullföljde sina personliga syften utan tanke på landet, som valt dem och hoppats något av dem. Allt gick vind för våg.

Den historieskrivning, som haft intresse av att urskulda brottet: Polens godtyckliga styckande mellan grannarna, har låtit sig angeläget vara att tynga så mycket som möjligt på den inre splittringen i lan-

det; dess logiska utveckling, menas, skulle ovillkorligen ändå förr eller senare lett till upplösning. Men låt oss märka, att det inte bara är i Polens historia man sett epoker av förfall, efter vilka dock förnyelse kunnat inträda. I nationernas liv, liksom i individernas, finnes plats för både upp och ner, till vilka många förklaringar kunna ges. Den nation — liksom den individ — vilken i medgångens tider visar sig ha kunnat hävda höga ideal är förtjänt av en annan dom, än att förklaras värdelös, därför att en tid av depression inträtt. Också staterna behöva läketid efter sjukdom.

Polen var, som sagt, i grunden utarmat av krig och vordet ett rov för skickliga ränksmidare, fiskare i grumligt vatten. Och dock inträffar ännu en ljusning, dels med Stanislaus Leszczynski, en "filosof på tronen", endast alltför svag att genomdriva sin vilja och dessutom snart avsatt;* men ännu mer i och med Stanislaus-August Poniatowski, Polens siste valkonung.

Det är upplysningstidevarvets inflytanden man skönjer hos dessa sista polskfödda monarker och i deras regim. De idéer, ur vilka franska revolutionen skulle springa fram, mottogos i Polen med verkligt förstående. En tro spirade där upp att fosterlandets förnyelse måste ske inifrån genom höjandet av själva folksjälen. Bildningstörsten börjar ånyo göra sig starkt märkbar hos den polska ungdomen; bland herrarne uppstår en fraktion, som gör sig till bärare av

* Leszczynski dog 1766 som hertig av Lothringen. Han blev konung Ludvig XV:s av Frankrike svärfar, och det var efter hans död, som Lothringen förenades med Frankrike.

tidens bästa idéer. Ty aldrig under seklernas gång har Polen innerst svikit sina kulturideal, och det visar sig nu med ny energi vilja taga upp dem igen.

Det vilar en fläkt av djup och beklämmande tragik över de försök, som under Polens sista självständighetsår sålunda göras att rycka upp hela nationen, medan de främmande makterna allt djärvare — kanske just i känslan att nu eller aldrig skulle insatsen vinnas — drevo sitt söndrande spel. År 1764 sker ett försök att stärka konungamakten i Polen för att därmed bjuda intrigörerna stången. Andra reformer genomdrivas också, särskilt på skolornas område. Nödvändigheten att höja folkets materiella villkor har gått upp för en stor del av herrarna, och på många håll befriades bönderna från de tvungna dagsarbetena i egendomsbesittarnes tjänst. Till och med vitterheten och särskilt journalistiken få ett märkbart uppsving.

Men allt är förgäves. Övermakten är Polen för stark. Det förmår ej mer.

Anno 1772 äger Polens första delning rum mellan Ryssland, Österrike och Preussen — på initiativ av Preussens konung, Fredrik II, kallad den Store. Den andra delningen kommer 1793, och den tredje slutligen, efter frihetshjälten K o s c i u s z k o s resning, 1795. Ogärningen är därmed fullbordad.

Och Europa accepterar den.

*

Visserligen konstituerade Napoleon ett hertigdöme Polen, men det blev en illusorisk liten stat, som föll med honom.

Så kommer kongressen i Wien 1815, då den polska frågan naturligtvis blev i hög grad brännande och slutligen resolverades så, att var och en av de tre rövarne från 1772 i huvudsak behöll sitt medan samtidigt skapades en liten republik, Krakau, under österrikiskt, ryskt och preussiskt protektorat, samt ett litet kungarike Polen, på vars tron skulle sitta kejsaren av Ryssland, men som i övrigt skulle vara självständig stat. För de nationella rättigheterna sörjdes så, att polackerna erkändes som nation, under vilken av de tre makterna de än voro ställda, samt stipulerades, att deras inbördes förbindelser, innanför hela området av det fordom eniga Polen (republiken Polen) skulle få uppehållas utan hinder från något håll. Kongressens beslut accepterades och stadfästes högtidligen av de tre monarkerna, Rysslands, Österrikes och Preussens, och det europeiska samvetet kunde alltså advocera sig till ro.

I få drag kan skisseras hur det gick med "papperslappen" från den gången.

Från Rysslands sida blev det knappast ens tal om att hålla löftena. Polen stod, genom hela sin förut påpekade demokratiska läggning, i skarp motsats till den allmänna reaktionen i Europa. Det konservativa, ännu djupt okultiverade Ryssland passade illa för en union med ett Polen, där reformiver och framåtsträvande i och med inträdet av en fredsålder genast börjat skjuta ny fart. Så hade redan 1808 bondeklassen i Polen frigivits, men trots ständiga framställningar kunde aldrig reformen genomföras, förrän den — först på 60-talet — genomdrevs i Ryssland i dess helhet. Undervisningen i Polen hölls mer

och mer nere. De styrandes i Ryssland tillvägagångssätt, att utnyttja de lägre klassernas okunnighet, började tillämpas också i Polen, där tvärtom upplysning var en sak, som av själva traditionen hölls i ära. Över huvud taget respekterades Polens konstitution knappt på någon punkt, och efter upproret 1831 upphävdes den alldeles. "Kungariket" kallades härefter endast "provinserna kring Weichsel" och förryskningspolitiken tog allt starkare fart. En deputation av polska ädlingar, som uppvaktade tsaren med påminnelser, fick blott det klassiskt vordna, brutala svaret:

— Inga drömmerier, mina herrar.

Vad angår republiken Krakau ägde den nominellt bestånd till 1846, då den efter ett blodigt bondeuppror, riktat mot den polska herreklassen, men i hemlighet underblåst av de styrande, inkorporerades med Österrike. Det är emellertid rättvist att påpeka, att polackerna under österrikiskt styre dock haft det bäst. Särskilt efter Österrikes nederlag mot Tyskland 1866 förbättrades polackernas ställning väsentligt där, och de ha till och med kunnat utöva sitt inflytande i bestämmandet av Donau-monarkiens angelägenheter, ehuru de likväl icke till dato sett sitt önskemål om verklig autonomi för det polska Galicien realiserat.

I Preussen, slutligen, hade man efter upprorsrörelserna 1848, vilka berörde så gott som hela Europa, givit polackerna nya löften, vilka man emellertid, då allt blev lugnt igen, skyndade sig att — icke uppfylla. Först i och med Bismarck och efter segrarna 1866 och 1871 inaugurerar Tyskland dock på allvar den

hänsynslösa germaniseringspolitik mot polackerna i tyska Polen (Posen), som fullt ut bildar ett motstycke till russifieringspolitiken på andra sidan dess östra gräns.

I båda länderna ser man samma kampmedel: undervisning på polskt språk förbjudes, polackernas katolska religion förföljes — i Tyskland får till och med denna förföljelse det vackra namnet "Kulturkampf"! I båda länderna fyllas fängelserna. Medan tusen sinom tusen ryska polacker skickas till Sibirien, landsförvisas t. ex. under åren 1885—86 cirka 40,000 polacker på tyska regeringens order och en kommission bildas samtidigt — ty i Tyskland är man, som bekant, ordentlig och metodisk — för att åt tyska kolonister förvärva de utkastades jordegendom. Ett hundra miljoner mark har tyska riksdagen voterat till detta "kolonisations"-företag — och samma riksdag beseglade skammen över sig själv (och framkallade också i hela Europa den starkaste indignation), då den stadfäste den skändliga s. k. expropriationslagen, genom vilken en polsk jordägare praktiskt taget är absolut rättslös på sin egen fädernemark under tyskt välde och när som helst kan bli driven därifrån.

I Tyskland som i Ryssland förvanskar man de polska ortsbenämningarna, russifierar eller germaniserar dem. Området för möjligheterna att tala sitt eget, så innerligt älskade språk, bli för polackerna här som där alltmer kringskurna. Deras bibliotek ha plundrats; alla studier försvåras. Kort och gott: de skola som nation utplånas från jorden.

De äro besvärliga.

De äro blod av blod, som ropar alltför högt.

De äro ständiga vittnen om oförrätter, som se alltför illa ut, t. o. m. på så smutsiga blad som världshistoriens...

Må de försvinna!

Sådan synes tankegången vara.

*

Här i Sverge, här bland oss "neutrala", där man så ofta får höra de vackraste ord m o t folkhatet, f ö r mildhet och överseende — jag skulle vilja fråga: har man då också förstått och allvarligt begrundat v a d öden vilja säga — som Polens, eller som Serbiens, eller som slutligen i våra yttersta dagar, Belgiens? Andra att förtiga.

Jag läste nyligen en religiös författare, som stannat inför tanken på hur nödvändigt det är för människorna att verkligen kunna l y s s n a — inte bara till sin egen röst.

Och det är nog så, att vi måste kunna lyssna till o c k s å hatets röster, inte för hatets skull, inte för att lägga hyende under detta, men för att ut ur dessa vilda, bittra rop, dessa osympatiska skrin, lära oss förstå v a d s o m l å g b a k o m. Lyssna och tänka efter, även om det skulle kännas oss emot, för att inte glida in under frestelsen att kortsynt självgott avfärda de ropande med ett: vi äro bättre, ty mildheten är bättre än hatet och v i, vi hata ju inte!

Och sedan ge oss till ro.

Jag träffade i ett fångläger i Frankrike, där jag var i fjol, en tysk soldat från Posen — det vill säga: en polack. Han hade bara en brinnande önskan, och det var att få stickas in i den franska hären för att få

slåss mot t y s k a r n a, vilkas uniform han bar. De voro för honom inte kamrater, men förtryckare. Han stod i givaktställning, stram, korrekt, när han med mig, tillfällige besökare, talade om den naiva planen — men hans blickar flammade av ett hat, bakom vilket jag anade så oändligt mycket lidande, att mitt hjärta sammansnördes.

Ett annat minne; det är från r y s k a Polen. Som helt ung kom jag en gång, vid ett besök därstädes och under en promenad med vänner, fram till en bild av den Korsfäste, rest vid en vägskärning. Bilden var svårt förfallen, och jag frågade vad den likgiltighet berodde på, som tillät detta, då ju polackerna i allmänhet äro hängivna katoliker.

Man svarade mig, att Kristusbilden f i c k inte restaureras. Ty den var p o l s k...

I sällskapet, där jag befann mig, var också en ung polsk student. Det är väl 25 år sedan episoden inträffade, men jag har ännu inte förmått glömma hur hans ansikte blev blekt av hat, när detta omnämndes.

Det hatet skall ur världen; det är sant; det är n ö d v ä n d i g t. Men inte bara genom att predika mildheten. Det är ännu viktigare att rycka upp roten till detta hat, nämligen lidandena, som förhärjat och brutit ner människornas hjärtan, varhelst makt och våld satt sig i högsätet.

Och d e t t a framför allt är det nödvändigt för oss alla att förstå.

D e t är den rätta mildheten, som intet dömer. Det är själva klippgrunden för ett verksamt framtida fredsarbete.

*

Men låt mig nu berätta er ännu en liten historia.

Under en av de polska resningarna blev en ung polsk patriot gripen med vapen i hand och dömd att fusiljeras. Men innan det skedde, fick han befallning att under ögonen på soldatplutonen, som bevakade honom, själv gräva sin egen grav.

Han gjorde det — jag har sett platsen där det skedde, under några stora träd i parken kring hans hem — men när det var färdigt, rätade han upp sig till sin fulla längd, vände sig till soldaterna och sade till dem:

— Den graven kunna ni aldrig skotta igen.

Med de orden gjorde den unge polske frihetskämpen sig till symbol för hela sitt folk.

Polen har en gång mördats, men dess grav har ingen makt i världen kunnat sluta. Det senast förflutna seklet har också en Polens historia, inte mindre ärorik än den tidigare — nej, än mer ärorik, ty dess drag äro tecknade mot bakgrunden av de tyngsta svårigheter. Det är historien om en utpräglad och ädel civilisations och kulturs oavbrutna kamp för att hålla sig uppe, och den kampen är utmärkt av glänsande segrar.

Så utgör hela 1800-talet en triumf för polsk vitterhet, representerad av namn sådana som t. ex. Mickiewicz, Slowacki, Krasinski, samt senare, in i vårt sekel, Henryk Sienkiewicz, Nobelpristagaren, känd av oss alla och vars död (i november 1916), Polen nu begråter.

Om Mickiewicz' stora verk Pan Tadeucz — på svenska Herr Thadeus — säger Georg Brandes, att det är det enda lyckade epos som hela 1800-talet

frambragt, och han jämför det med Fänrik Ståls sägner, men tillägger, att vad som dock fattas Runeberg, det är den polske diktarens höga nationella självkritik.

En framstående polsk publicist, Julian Klaczko har skrivit: "I ett land, där trosbekännelsen är trakasserad och misstänkt, där universitet och skolor stängts, där undervisningen sker på främmande språk; där censuren bevakar vartenda ord; där administration och rättvisa handhavas av främlingar; där folkets egna seder och bruk våldsamt bekämpas, där alla minnen utrotas, polisen alltid är på språng, hot och vedergällning hänga över alla huvuden, där blir det andliga livet liktydigt med det nationella livet och finner sin tillflykt allenast i religionen och diktningen."

Han säger om de polska diktverken:

"De föddes i landsflykt, skapade av landsförviste; de slukades i hemlighet, i nattens tystnad, i kretsen av vänner, bakom slutna dörrar och luckor. Och sedan läsningen, feberaktigt, flämtande, gång på gång upprepats, kastades de skrivna sidorna på elden för att försvinna. Men dikt, som så präntats in i alla sinnen, den kan aldrig förgätas mer." Nej, den blir del av folkets själva liv.

Och sedan Klaczko påpekat den roll poesien, diktvärlden sålunda kommit att spela för den polska ungdomen under hela 19:de århundradet, hur den hållit fosterlandskänslans, hoppets och framtidstrons samt frihetskärlekens källor friska, framhåller han att en dylik poetisk fostran endast kommit tvenne folk till del: det grekiska i antiken och det nutida polska. (Vi

kunna med en fransk kommentar tillägga: samt det judiska i dess fångenskaps dagar, varom Bibeln vittnar.)

En outsläcklig eld har brunnit i detta polska folks hjärtan, en eld av en skönhet och en styrka tillräckliga att lysa långt utom de egna landamärenas gränser och tända ädla impulser också i främmande bröst. Till och med bland människor, som föga läst eller lärt känna den polska diktningen, har likväl reflexen från dess sken så verkat, att begreppet Polen och polskt överallt populärt förbundits med ridderlighet och nobla tänkesätt. Den tyske filosofen Nietzsche var stolt över sitt polska ursprung, och varhelst i världen polacker slagit sig ner, ha dessa ättlingar av ett förtrampat folk, nu ryska, tyska eller österrikiska medborgare, vetat att hävda sin rätt att betecknas med egen nationalitet.

Det polska språket, varom den svenske skalden och slavofilen Sigurd Agrell skriver att det "i seklers år" hållit ut sin lek, "så stark och oböjd som Lithauens ek", det behåller alltjämt sin rangplats bland världens kulturspråk. Under år 1910 utkommo t. ex. över 3,500 böcker på polskt språk, berörande naturligtvis alla områden för dikt och vetande, och den polska pressen — av vilken en avsevärd del utkommer i hemlighet — sträcker sig över hela jorden. Polska tidningar finnas, utom i Polen, i nästan alla Europas länder, i Förenta staterna och i Brasilien. Vart de blåst hän, likt fjun i hårda väder, och strötts ut över jorden, ha polackerna vetat att återfinna varandra på språkets och det skrivna ordets vägar, och

ha de haft en enda, bärande över alla andra, gemensam paroll:

Än är icke Polen förlorat!

Och dock skall man inte tro att poesien och språket voro det enda för dessa polacker utan fädernesland. Det gällde att hävda sig som levande faktorer i världen på varje område, som stod till buds.

Redan under Polens sista självständighetsår hade den polska industrien börjat bli av en viss betydelse. Nu — före krigsutbrottet, hade Polen utvecklats till en verklig industristat, ja, det representerade ensamt omkring en sjättedel av all industri i hela ryska riket och det började te sig som en icke föraktlig konkurrent till Tyskland på dess stora marknad där. Kanske kan man våga en gissning, att detta faktum inte varit alldeles främmande för Tysklands förut nämnda nyskapande av ett "självständigt Polen"... under tyskt beskydd.

Hur som helst därmed, bakom detta, de senare årtiondenas polska uppsving på det industriella området kunna vi spåra annat och mer än en naturlig företeelse under den överallt växande industrialismens skede; vi se däri också medveten patriotisk gärning. Det ekonomiska området var det enda, kan man säga, som åt polacker under ryskt välde lämnats fritt, och de begagnade sig av det för att hävda sig. Sönerna t. ex. av gamla adliga släkter, vilkas representanter alltid varit jordmagnater eller krigare, blevo med det nya seklet medvetna om, att det praktiska arbetet var ett viktigt medel att uppehålla nationens ställning. Förnäm sysslolöshet, den elegante och bereste dilettantens tillvaro, som fordom livligt hägrat för polskt

lynne, föll alltmer ur modet. Industriens uppsving var en nationell sak, och med industrin följde hemslöjden med alla dess förgreningar.

— Vad är en nation? frågade den store magyariske nationalisten Kossuth vid den ungerska riksdagen 1848. Man svarade honom:

— En nation, det är en ras, som talar sitt eget tungomål, har sina egna vanor och sin egen kultur, samt äger tillräckligt självmedvetande för att bevara dessa.

— En nation måste då också ha sin egen styrelse, tillfogade Kossuth.

Det är kampen för, det är hoppet om denna egna styrelse, som generation efter generation hållit det polska folket uppe i dess grymma och smärtsamma förskingring, och under den orimliga förkvävningspolitik, som tillämpats emot det av dess tre behärskare, särskilt Ryssland och Preussen. Det är hoppet om återuppståndelse, som i dessa dagar ånyo fyller alla polska hjärtan — inte någon simulaker till återuppståndelse, i egennyttiga syften satt i gång av den ena eller den andra stormakten — utan äntligen en levande verklighet.

Ty aldrig har den polska vita örnens flykt kunnat stäckas, inte mer än ett livskraftigt källsprång kan hindras att välla fram, hur man än må bygga vallar mot dess ström.

*

I vår tid, i dessa dagar, ha de vackra orden "Europas förenta stater" alltmer allmänt börjat uttalas.

Ja, i sanning, den är vacker, sammanställningen av dessa tre enkla ord, som för medvetandet öppna en

så ljus framtidshorisont! Den är inte mindre vacker än den gamla parollen, som oförstörbart kunnat tända entusiasmen i miljoner människors sinnen sedan mer än hundra år: frihet, jämlikhet, broderskap.

B r o d e r s k a p är själva själen i dem bägge.

Först i det ärliga realiserandet av en dylik i n t e r n a t i o n e l l tanke kan också en n a t i o n e l l blomning nå hela sin betydelse. Ty först där ingen önskar taga, kunna alla med trygg och hälsosam glädje ge. En ensidig nationalism kan aldrig gå med på den tankegången, ty för den gäller det innerst, att få vara bäst och främst och äga mest — och förr eller senare måste då en katastrof inträda. Därför ha fredsvännerna, och med rätta, bekämpat yttringar av en dylik ensidig, egocentrisk nationalism. Nationella känslor äro respektabla och fruktbärande, endast så länge deras innebörd förmår u t e s l u t a a g g r e s s i v i t e t ... Men s å länge de det förmå, äro de för varje folk en behövlig sporre till utveckling och till höga krav på sig själv, och där nationella känslor sårats — såsom överallt, där erövringar, brutala annektioner ägt rum — där ha vi ingen rätt att med överlägsenhet avfärda yttringarna av förbittring. Den är där legitim. De såren äro smärtsamma i direkt förhållande till folkets egenart och till styrkan av dess personliga liv.

Och just detta folkens utpräglat personliga liv är det, som gör dem dyrbara för hela mänsklighetens liv. "Det behövs alla slags folk för att skapa en värld", säger ett gammalt ordspråk, liksom det behövs alla slags begåvningar för att dana ett rikt sam-

hälle — jag menar naturligtvis ett andligen rikt. Som ett oavvisligt led i mänsklighetens strävan mot en fredlig och upplyst framtid, ja, som dess främsta villkor, måste därför den orygglig begäran ställas att i n g e n m å o f f r a s.

För Europas bättre morgondags skull måste var och en av dess olikartade nationer få sig tillstatt att inom nationella gränser leva sitt eget liv och att fritt få skänka sin egen, oersättliga insats till dess stora helhet, samt därigenom vidare till hela världsutvecklingen.

O, Polen, du ljusa och civiliserade ideals fanbärare genom långa och blodiga sekel — må du äntligen åter stå upp ur den grav, som dina fienders händer aldrig förmådde mura igen! Må vi få skåda hur du, helt och utan inskränkningar, ånyo intager den plats dig rättvisligen tillkommer i de europeiska syskonens ring!

På Svenska Andelsförlaget, Stockholm, har utkommit:

POLEN NU OCH I FORNA DAGAR

av

FRIHERRINNAN J. ARMFELT

och

W. DE POMIAN.

Rikt illustrerad. Pris 2:50.

De för svensk publik ingalunda okända polskfödda författarinnorna till denna just nu särdeles aktuella bok, upprulla i denna, stödda på ingående historiska studier samt på en längre tids vistelse i Polen, en bild av det polska riket alltifrån dess början och till våra dagar.

Boken, som ej har något politiskt syfte, avser att i koncentrerad och lättläst form giva den svenska läsaren en framställning av Polens historia, dess natur, dess folk och dess kulturella insats i nationernas liv. Några kapitel ägnas även de ruthenska och lithauiska folken, vilkas öden i så många århundraden varit sammanlänkade med Polens.

Boken läses för övrigt med nöje av envar, då den utom det historiska underlaget, även innehåller resebeskrivningar och lättare naturskildringar samt en hel del vackra illustrationer. Den avslutas med en novell av Henryk Sienkiewicz, antagligen den sista av den åldrige författarens hand, ty den skrevs så sent som i november 1915.

STOCKHOLM 191
TRYCKERI A.-B. THU

DK 415 .S862
Polens ratt, APF4297
Hoover Institution Library
3 6105 082 958 427

To avoid fine, this book should be returned on
or before the date last stamped below

10M—9-39

DK415
S862

24131

DATE

NAME

Stjernstedt, M.
Polens rätt.

DATE 7/2/31

31